

УДК 347.736

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.71>

ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ, ЩО УХВАЛЮЮТЬСЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗГЛЯДУ ВІДОКРЕМЛЕНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

Федоренко Ю.С.,

аспірант кафедри господарсько-правових дисциплін

та економічної безпеки

Донецького державного університету внутрішніх справ

Федоренко Ю.С. Особливості оскарження судових рішень, що ухвалюються за результатами розгляду відокремлених проваджень у справах про банкрутство.

Стаття присвячена дослідженню особливостей оскарження судових рішень, ухвалених у відокремлених провадженнях у справах про банкрутство в Україні, з урахуванням національного законодавства, судової практики Верховного Суду та європейського досвіду. Наголошено, що метою даної статті є дослідження специфіки оскарження судових рішень, ухвалених в межах відокремлених проваджень у справах про банкрутство, із урахуванням доктринальних поглядів, судової практики та пропозицій щодо вдосконалення нормативного регулювання.

Зазначено, що процедура банкрутства є складним багатоступеневим процесом, де відокремлені провадження відіграють ключову роль у вирішенні окремих спорів, таких як визнання вимог кредиторів, оскарження аукціонів чи притягнення до субсидіарної відповідальності. Ці рішення, хоча й не є остаточними, суттєво впливають на права учасників, зокрема на формування ліквідаційної маси та черговість задоволення вимог.

Проаналізовано правову природу ухвал, винесених у відокремлених провадженнях в межах справи про банкрутство, та виявлено ключові проблеми їх апеляційного і касаційного оскарження. Доведено, що в Україні чинне законодавство характеризується правовою невизначеністю через відсутність чіткого переліку ухвал, які підлягають апеляційному чи касаційному перегляду. Це призводить до неоднакової судової практики та обмеження права на ефективний юридичний захист. Порівняльний аналіз із європейськими юрисдикціями показує переваги гнучкішого підходу, де замість загальних заборон на касацію застосовуються винятки та критерії допуску.

Запропоновано вдосконалити процесуальне законодавство України, запровадивши єдиний підхід до оскарження, розширивши критерії касаційного перегляду та встановивши презумпцію оскаржуваності ухвал із матеріально-правовим значенням. Такі зміни сприятимуть підвищенню правової визначеності, ефективності банкрутства та гармонізації з європейськими стандартами. Крім того, узагальнення правових позицій Верховним Судом може стати інструментом забезпечення єдності практики, що дозволить усунути прогалини в регулюванні та підвищити довіру до судового захисту в справах про банкрутство.

Ключові слова: банкрутство, відокремлене провадження, господарське судочинство, оскарження, перегляд судових рішень, касаційне провадження, апеляційне провадження, судові рішення, судовий розгляд.

Fedorenko Yu.S. Peculiarities of appealing court decisions made as a result of consideration of separate proceedings in bankruptcy cases.

The article is devoted to the study of the features of appealing court decisions made in separate proceedings in bankruptcy cases in Ukraine, taking into account national legislation, judicial practice of the Supreme Court and European experience. It is emphasized that the purpose of this article is to study the specifics of appealing court decisions made within the framework of separate proceedings in bankruptcy cases, taking into account doctrinal views, judicial practice and proposals for improving regulatory regulation.

It is noted that the bankruptcy procedure is a complex multi-stage process, where separate proceedings play a key role in resolving individual disputes, such as recognizing creditors' claims, appealing auctions or bringing to subsidiary liability. These decisions, although not final, significantly affect the rights of participants, in particular, the formation of the liquidation estate and the priority of satisfying claims.

The legal nature of decisions made in separate proceedings within the bankruptcy case has been analyzed, and key problems of their appeal and cassation appeal have been identified. It has been

proven that in Ukraine the current legislation is characterized by legal uncertainty due to the lack of a clear list of decisions that are subject to appeal or cassation review. This leads to uneven judicial practice and restrictions on the right to effective legal protection. A comparative analysis with European jurisdictions shows the advantages of a more flexible approach, where exceptions and admission criteria are applied instead of general prohibitions on cassation.

It is proposed to improve the procedural legislation of Ukraine by introducing a unified approach to appeal, expanding the criteria for cassation review and establishing a presumption of appealability of decisions with substantive legal significance. Such changes will contribute to increasing legal certainty, the efficiency of bankruptcy and harmonization with European standards. In addition, the generalization of legal positions by the Supreme Court can become a tool for ensuring the unity of practice. This will eliminate gaps in regulation and increase confidence in judicial protection in bankruptcy cases.

Key words: bankruptcy, separate proceedings, economic proceedings, appeal, review of court decisions, cassation proceedings, appellate proceedings, court decision, court hearing.

Постановка проблеми. Процедура банкрутства є складним та багатоступеневим процесом, що включає різноманітні судові рішення, ухвалені протягом судового розгляду. Ухвалення судових рішень в межах відокремлених проваджень у справах про банкрутство має ключове значення для ефективного функціонування всієї процедури неплатоспроможності. Ці акти хоч і не є фінальними рішеннями у справі, однак можуть суттєво впливати на хід провадження, обсяг та черговість задоволення вимог кредиторів, формування ліквідаційної маси та притягнення винних осіб до відповідальності.

Оскарження судових рішень у справах про банкрутство є важливим елементом забезпечення справедливості та захисту прав учасників процесу [1, с. 341]. В Україні ці питання регулюються Кодексом України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України), а також формуються через судову практику, зокрема позиції Верховного Суду. Водночас чинне процесуальне законодавство України не забезпечує належного рівня правової визначеності у питанні оскарження таких рішень. Відсутність чіткого переліку ухвал, що можуть бути предметом апеляційного чи касаційного перегляду, породжує неоднакову судову практику, правову невизначеність для учасників провадження та потенційно порушує принципи справедливого суду, зокрема права на ефективний засіб юридичного захисту. У контексті відокремлених проваджень, що виникають у межах справ про банкрутство, оскарження має свої особливості, які варто розглянути з урахуванням європейського досвіду та національних реалій.

Стан дослідження. Безпосередньо окремі питання банкрутства та оскарження судових рішень були досліджені поважними вченими, серед яких: О. Белянович, А. Бобкова, А. Бутирський, І. Бутирська, А. Гушилик, Ю. Кабенюк, Л. Ніколенко, Б. Поляков, Р. Поляков, П. Пригуза, В. Резнікова, Т. Степанова та інші вчені. Проте, визначення особливостей оскарження судових рішень, що ухвалюються за результатами розгляду відокремлених проваджень потребує подальшого дослідження.

Таким чином, **метою даної статті** є дослідження специфіки оскарження судових рішень, ухвлених у межах відокремлених проваджень у справах про банкрутство, із урахуванням доктринальних поглядів, судової практики та пропозицій щодо вдосконалення нормативного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Відокремлене провадження в межах справи про банкрутство є процесуальним механізмом, спрямованим на вирішення окремих питань, що виникають під час розгляду справи. Воно має самостійний предмет та об'єкт, хоча і не є окремим провадженням у загальнопроцесуальному розумінні. Прикладами таких проваджень є розгляд заяв про визнання вимог, оскарження результатів аукціону з продажу майна, звернення про залучення контролюючих осіб до субсидіарної відповідальності тощо. Науковці зазначають, що відокремлене провадження є формою захисту суб'єктивного права, що включає систему взаємопов'язаних процесуальних дій, спрямованих на вирішення конкретного питання в межах справи про банкрутство [2, с. 34].

Судові акти, ухвалені у відокремлених провадженнях, зазвичай мають форму ухвал. Важливим є питання визначення, чи є ухвала такою, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, оскільки це впливає на можливість її апеляційного або касаційного оскарження.

Стаття 9 КУЗПБ визначає порядок оскарження судових рішень у справах про банкрутство. Ухвали місцевих господарських судів можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, однак у касаційному порядку оскарженню підлягають лише певні рішення апеляційних судів, зокрема: ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство; ухвали за результатами розгляду грошових вимог кредиторів; ухвали про закриття провадження; постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури [3]. Таким чином, рішення, ухвалені у відокремлених провадженнях, не завжди підлягають касаційному оскарженню, що створює певні обмеження для сторін.

Процесуальне право на апеляційне оскарження є ключовим елементом доступу до правосуддя, що реалізує принцип двоінстанційності судового розгляду. З огляду на особливості справ про банкрутство, де відокремлені провадження відіграють значну роль, питання можливості апеляційного перегляду ухвал, що виносяться у таких провадженнях, набуває особливої ваги. Відповідно до ч. 1 ст. 254 ГПК України, учасники справи мають право на апеляційне оскарження судового рішення повністю або частково, якщо інше не передбачено цим Кодексом. Частина 2 цієї ж статті встановлює, що ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі [4].

Касаційне провадження в господарському судочинстві виконує ключову функцію забезпечення єдності судової практики, а також коригування суттєвих помилок, допущених судами нижчих інстанцій. У справах про банкрутство, де наслідки судових рішень можуть бути незворотними, зокрема для майнових прав кредиторів і боржника, касаційний перегляд має не лише процедурне, а й системне значення. Проте механізми касаційного оскарження судових актів, ухвалених у межах відокремлених проваджень, мають низку суттєвих обмежень як нормативного, так і практичного характеру.

Відповідно до ч. 1 ст. 287 ГПК України, рішення та ухвали судів апеляційної інстанції можуть бути оскаржені у касаційному порядку з підстав порушення норм матеріального або процесуального права. Разом із тим, ч. 3 ст. 9 КУзПБ визначає, що у касаційному порядку можуть бути розглянуті тільки судові рішення визначені законодавством. Таке формулювання значною мірою дублює норму про апеляційне оскарження, однак у касаційному процесі застосовується ще жорсткіше, оскільки касаційний суд додатково перевіряє відповідність оскаржуваного акту критеріям «завершеності правової позиції».

Верховний Суд сформував низку ключових позицій, які впливають на оскарження рішень у відокремлених провадженнях. Наприклад, у постанові від 19 січня 2021 року у справі № 916/97/20 Верховний Суд наголосив, що спори, які виникають у межах справи про банкрутство, розглядаються без застосування повного циклу позовного провадження [5]. Це означає, що ухвали у відокремлених провадженнях не завжди підлягають окремому оскарженню, якщо вони не впливають на права та обов'язки сторін у спосіб, передбачений ст. 9 КУзПБ.

У постанові від 4 жовтня 2023 року у справі № 910/20057/16 Верховний Суд підкреслив, що провадження у справах про банкрутство має особливий процесуальний порядок, відмінний від загального позовного. Зокрема, судовий контроль у відокремлених провадженнях спрямований на забезпечення балансу інтересів боржника та кредиторів, а оскарження має бути обмеженим, щоб не затягувати основну процедуру банкрутства [6]. Такий підхід узгоджується з ч. 5 ст. 9 КУзПБ, де зазначено, що оскарження судових рішень у процедурі банкрутства (неплатоспроможності) не зупиняє провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) [3].

Ще одна важлива позиція міститься у постанові від 16 липня 2020 року у справі № 910/4475/19, де Верховний Суд визначив, що кредитор набуває повної процесуальної дієздатності для оскарження лише після визнання його вимог судом. Це обмежує можливості оскарження рішень у відокремлених провадженнях особами, які не є учасниками основної справи [7].

Верховний Суд, розглядаючи касаційну скаргу, визнав, що ухвали про визнання грошових вимог кредиторів мають істотний вплив на права та обов'язки боржника та кредиторів, оскільки визначають склад і розмір вимог, які підлягають задоволенню в процедурі банкрутства. Тому такі ухвали можуть бути предметом касаційного оскарження. Цей підхід узгоджується з практикою Верховного Суду, який у подібних справах наголошує, що ухвали, які впливають на права та обов'язки сторін у процесі банкрутства, підлягають касаційному перегляду, оскільки від них залежить реалізація прав кредиторів на участь у зборах кредиторів та отримання частини ліквідаційної маси [8].

Водночас Верховний Суд у справі № 908/6167/15 (908/1258/20) від 02 серпня 2021 року відмовив у відкритті касаційного провадження з підстав передбачених п. 1 ч. 1 ст. 293 ГПК України [9].

Огляд практики свідчить про наявність правової невизначеності, зумовленої відсутністю чітких критеріїв щодо визначення ухвал, які вважаються такими, що перешкоджають провадженню. Це створює ситуації, коли право на перегляд фактично залежить не від суті ухвали, а від правозастосовної практики конкретного суду.

В науковій літературі справедливо підкреслюється, що така ситуація суперечить принципу правової визначеності та єдиної судової практики [10, с. 234]. Пропонується сформулювати загальні функціональні критерії, які дозволяли б об'єктивно встановлювати наявність перешкоди подальшому провадженню.

У доктрині неодноразово наголошувалося, що встановлення надмірних або формальних бар'єрів для касаційного перегляду ухвал, які мають значення для правового статусу учасників судового розгляду у справах про банкрутство, може суперечити ст. 6 Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод. Не можна допустити щоб касаційне судочинство в Україні перетворилося на інструмент фільтрації скарг, а не виправлення помилок, що суперечить європейському стандарту доступності касації при вирішенні економічно значущих спорів.

Варто також враховувати позиції Європейського суду з прав людини, згідно з якими реальний доступ до ефективного правового засобу захисту повинен забезпечувати не лише формальну можливість подання скарги, а й реальне її розглядання судом на основі чітких і зрозумілих правил (див., зокрема, рішення у справі *Delcourt v. Belgium*, № 2689/65).

Європейське законодавство про неплатоспроможність, зокрема Директива ЄС 2019/1023 про реструктуризацію та неплатоспроможність, акцентує на гнучкості процедур і захисті прав усіх сторін [11]. У багатьох країнах ЄС, в тому числі, таких як Німеччина чи Франція, оскарження рішень у справах про банкрутство регулюється спеціальними нормами, які дозволяють швидко вирішувати спори, але водночас забезпечують право на перегляд судових актів у вищих інстанціях. Наприклад, у Німеччині (*Insolvenzordnung*) рішення, ухвалені у відокремлених провадженнях (зокрема щодо визнання правочинів недійсними), можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, а в окремих випадках - у касаційному, якщо вони стосуються суттєвих прав сторін [12]. Це контрастує з українською практикою, де касаційні фільтри значно звужують коло оскаржуваних рішень.

Директива ЄС також наголошує на принципі ефективності: оскарження не повинно перешкоджати основній процедурі банкрутства. В Україні цей принцип частково реалізовано через норму про незастосування зупинення провадження, але обмеження касаційного оскарження може порушувати право на справедливий судовий розгляд, гарантоване ст. 6 Європейської конвенції з прав людини.

Європейський суд з прав людини у справі *Kudla v. Poland* підкреслив, що ефективний судовий засіб повинен бути не лише формально доступним, але й таким, що дозволяє усунути порушення прав заявника [13].

Отже, із метою усунення правової невизначеності та підвищення ефективності процедур банкрутства пропонується внести зміни до ст. 254 ГПК України, зокрема:

- встановити єдиний підхід до оскарження ухвал, винесених у відокремлених провадженнях, які мають самостійний вплив на права учасників;

- запровадити відкритий перелік ухвал, які підлягають оскарженню, з прикладами та правовими критеріями;

- розширити доступ до перегляду тих ухвал, які мають матеріально-правовий вплив, навіть якщо формально не перешкоджають провадженню.

З метою удосконалення процесуального законодавства щодо касаційного оскарження пропонується:

- розширити критерії допустимості касаційного перегляду ухвал, що ухвалюються у відокремлених провадженнях, зокрема у випадках, коли вони мають самостійне матеріально-правове значення;

- запровадити загальну презумпцію оскаржуваності актів, які впливають на права та обов'язки учасників провадження, навіть якщо вони не перешкоджають подальшому розгляду;

- забезпечити єдність практики шляхом ухвалення Верховним Судом узагальнюючих правових позицій з окремих категорій ухвал, які часто виникають у справах про банкрутство;

- розглянути можливість внесення змін до ст. 287 ГПК України, визначивши винятки, а не загальні заборони для касаційного оскарження ухвал, як це реалізовано в окремих європейських юрисдикціях. Наприклад, у Польщі Кодекс цивільного судочинства (КПС) у ст. 398¹-398²¹ визначає касаційне оскарження через Верховний Суд (*Sąd Najwyższy*). Замість переліку рішень, які не підлягають оскарженню, закон установлює умови допуску касаційної скарги (ст. 398⁹ КПС): наявність правового питання, що потребує тлумачення; необхідність усунення суперечностей у судовій практиці; суттєве порушення процесуальних норм. Винятки з оскарження стосуються лише дрібних справ (до 50 000 злотих), але навіть тут Верховний Суд може прийняти скаргу за наявності «виняткових обставин». У справах про банкрутство (*Prawo upadłościowe*) ухвали оскаржуються за аналогічними критеріями, що забезпечує гнучкість [14].

Висновки. На підставі вищезазначеного слід підкреслити, що оскарження судових рішень у відокремлених провадженнях у справах про банкрутство в Україні має свої особливості, зумовлені принципом концентрації та межами встановленими щодо перегляду. Водночас чинне процесуальне законодавство України не забезпечує належного рівня правової визначеності у цьому питанні, що створює ризики неоднакового застосування права та порушення принципу доступу до правосуддя. Як свідчить аналіз судової практики, позиції Верховного Суду, а також європейського досвіду, важливо забезпечити баланс між ефективністю процедури банкрутства та правом на перегляд судових рішень, які мають істотне значення для сторін процесу. У межах досягнення мети до-

слідження, встановлено, що подальше вдосконалення нормативного регулювання має включати: запровадження чітких критеріїв визначення ухвал, що перешкоджають провадженню; розширення підстав для апеляційного та касаційного перегляду актів, які мають самостійний матеріально-правовий вплив; орієнтацію на європейські стандарти забезпечення ефективного засобу правового захисту, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Запропоновані зміни сприятимуть не лише підвищенню правової визначеності, але й посиленню гарантій процесуальної справедливості в процедурах банкрутства, що має особливу вагу в умовах зростання економічних ризиків та навантаження на судову систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ніколенко Л.М. Перегляд судових актів у системі судового захисту в господарському судочинстві України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2013. Т. 26 (65). № 2-1. С. 341–351.
2. Антошук С.І. Щодо поняття та правової природи відокремленого провадження у процедурі банкрутства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 54. Т. 2. С. 34–38.
3. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed20200523#Text>.
5. Постанова Верховного Суду від 19 січня 2021 року у справі №916/97/20. *Verdictum*. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94803670>.
6. Постанова Верховного Суду від 4 жовтня 2023 року у справі № 910/20057/16. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2023_10_04_910_20057_16.
7. Постанова Верховного Суду від 16 липня 2020 року у справі № 910/4475/19. *Zakononline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/90743553>.
8. Постанова Верховного Суду від 15 березня 2023 у справі № 904/10560/17. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2023_03_15_904_10560_17.
9. Постанова Верховного Суду від 02 серпня 2021 року у справі №908/6167/15 (908/1258/20). *Zakononline*. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/98760450?utm_source=chatgpt.com.
10. Ніколенко Л.М. Перегляд судових актів у господарському судочинстві: монографія Донецьк: Юго-Восток, 2013. 490 с.
11. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency). *Eur-lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/oj/eng>.
12. Insolvenzordnung: vom 5. Oktober 1994. URL: <https://www.gesetze-iminternet.de/inso/BJNR286600994.html#BJNR286600994BJNG000100000>.
13. Постанова Європейського суду з прав людини у справі Kudła v. Poland від 26 жовтня 2000 року № 30210/96. *Hudoc*. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58920%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58920%22]}).
14. Kodeks postępowania cywilnego. Dz.U.2024.1568 t.j. *Czytaj więcej w Systemie Informacji Prawnej LEX*. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-postepowania-cywilnego-16786199/art-398-9>.